

своє положення в ньому. Також слід відзначити дослідження моделей релігійної ідентичності в рамках монографії Л. Скокової [Скокова Л. Ідентичність в автобіографічних повідомленнях молоді // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. - № 2], де на прикладі автобіографічного матеріалу аналізуються особливості релігійного самовизначення студентів.

Особливу роль в процесі конструювання як індивідуальної, так і спільнотної релігійної ідентичності відіграють, окрім біографічних наративів, публічні релігійні. Світ повсякденності, в якому перебувають та діють люди, є загальним для всіх та таким, який існує незалежно від життя індивіда. Проте кожна людина намагається привласнити собі світ, керувати ним залежно від певних характеристик особистої біографічної ситуації. Індивідуальна життєва ситуація створює умови для розуміння себе та інших. Підкреслюючи важливість досліджень повсякденності у вивченні релігійної ідентичності, необхідно звернутися до А. Шюца, який заклав основи та випрацював цілу соціологію таких досліджень [Шюц А. Структура повсякденного мышлення // Социолог. исследования. - 1988. - №2].

Висновки. На даний момент відсутнє єдине витлумачення та розуміння феномена релігійної ідентичності. Дослідження релігійної ідентичності як складного динамічного феномена потребує використання різноманітних методологічних підходів, принципів та методів. В даному контексті актуальним є застосування міждисциплінарного підходу дослідження. Зважаючи на відмінність релігійної ідентичності від інших видів ідентичності, нами висвітлено застосування специфічно релігієзнавчих принципів дослідження релігійної ідентичності.

А н о т а ц і ї

Стаття І. Клімук «**Методологічні принципи дослідження феномену релігійної ідентичності**» присвячена з'ясуванню природи релігійної ідентичності, що активізувалось останнім часом у дослідницькому полі релігієзнавців, а відтак і потребує визначення наукових принципів дослідження цього феномена.

Ключові слова: методи і принципи дослідження, методологія, індивідуальна релігійна ідентичність, колективна релігійна ідентичність.

Klimuk I. M. The methodological principles of the study of religious identity. The article deals with the problem of religious identity, which become more intense in the world and needs to determine the principles of the study of this phenomenon.

Key words: research methods, research principles, methodology, individual religious identity, collective religious identity.

3.2. Ігор ТИТОВСЬКИЙ. Вплив розуміння християнами догматів Святої Трійці на формування суспільно-політичних відносин.

Питання догматично-канонічного розвитку Православної Церкви, а саме сприйняття і розуміння тих чи інших догматів, є надто суперечливим, складним, проте воно століттями залишається **надто актуальним**.

Трансформація християнства як системи поглядів розпочалася із з'ясування природи божества. Саме з часу богословського формулювання і розвитку тринітарно-христологічних проблем ми можемо ідентифікувати виділення із християнства православ'я як релігійного напрямку. Відтак в ході богословських полемік була вироблена та єдина богословська термінологія, яка давала можливість узгодити свої позиції представникам різних східно-християнських богословських шкіл.

Що ж стосується взаємовпливу релігій та державного устрою, впливу держав на формування релігійних вчень, то він існує споконвіку. Про це говорить, наприклад, і І.Чорний у своїх працях, що стосуються міфології, де він вказує, що релігійні вчення формуються на міфах, а останні, своєю чергою, будувалися на зрозумілих людям міжлюдських стосунках (Див.: Чорний Іван. Філософський аналіз міфології та релігійного символізму. – Чернівці, 2007). Так, пантеон богів у Древньому Римі та Греції формувався максимально зрозумілим для людей і, так би мовити, «вигідним» для влади. Тобто будова тогочасних релігійних догматів у частині співвідношення божественних сил (фактично у будь-якій релігії та у будь-якій частині світу) співпадала з будовою суспільно-політичних відносин тогочасних держав. У своєму аналізі ми беремо цей факт як данність поза контекстом питання: Чому так відбувалося і хто цьому сприяв – люди чи божества?

Нині деякі держави, у тому числі й Україна, ще знаходяться у стані зміни своїх суспільно-політичних відносин. Для України поштовхом до нового переосмислення своїх цінностей слугує бажання євроінтеграції, яка вимагає побудови нових, демократичних відносин, а здійснена «Революція гідності» просто вимагає від громадян подивитися на ці відносини «новими очима». В ідеалі суспільно-політичні відносини повинні базуватися на міжособистісній толерантності та взаємоповазі між державною і громадянами. Українці нарешті проявили свій характер і показали прагнення до змін, а оскільки переважна більшість громадян України є християнами, то гадаємо, що розуміння догматів Святої Тройці повинно внести свою частку допомоги українцям для побудови нового, кращого суспільства і держави, до яких прагнуть всі громадяни.

На початку ХХ ст., у часи становлення у Російській імперії нових суспільних умов, тогочасні визначні православні мислителі зробили спробу аналізу пристосування і впливу православної доктрини на формування цих умов. Це насамперед були праці М. О. Бердяєва, М. О. Лосського, Д. С. Мережковського, В. В. Розанова, Л. І. Шестова та ін. Серед кліриків Російської ПЦ можна виділити єпископа Сергія (Страгородського), протопресвітера І. Л. Янишева, архимандрита Антонія та ін. За словами Г. Флоровського, «настав час, коли богослов'я перестає бути особистою чи «приватною справою», якою кожен може займатися чи не займатися, залежно від своєї таланту, захопленя, натхнення. У нинішній «лукавий і судний день» богослов'я знову стає якоюсь «спільною справою», стає загальним і

кафолічним покликанням... Знову відкривається богословська епоха...» (Флоровский Г., прот. Пути русского богословия. – Париж, 1937. – С. 517).

Ця своєрідна «богословська епоха» стала, в душі того часу, революційною. Рух оновлення, пропонуючи радикальне оновлення православного богослов'я і практики, тією чи іншою мірою зачепив усі православні Церкви, створені на теренах Російської імперії, що розпалася. Зазначимо, що для сучасного православ'я оновлення є одіозним явищем. Така велика наша увага саме російському богослов'ю пов'язана з тим, що, на нашу думку, майже все ХІХ ст. саме богословська школа Московської патріархії визначала основні напрямки розвитку богослов'я Вселенського православ'я. Російська ПЦ через свої представництва запроваджувала духовні навчальні заклади, в яких навчання організовувалося на основі російських навчальних програм і за підручниками, перекладеними з російської мови. Кращі випускники православних духовних навчальних закладів як Балканських православних Церков, так і Східних патріархатів продовжували навчання в Російській імперії (Див.: Наджим М., Фразьер Т. та др. Антиохийская Православная Церковь от османского завоевания до конца XX века // Православная энциклопедия. - М., 2001. – С.524). Тому не дивно, що богословські напрацювання в Болгарії, Румунії, Сирії та ін. країнах йшли в руслі «богословствування» мислителів із теренів Російської імперії (Саган О. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан. – К., 2004. – С. 124 – 126).

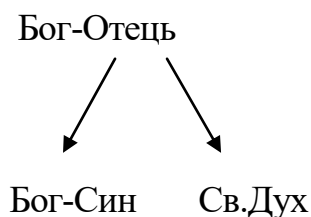
Все це беззаперечно стосується і розуміння християнських догматів і догмата Святої Тройці і їх впливу на суспільно-політичне життя держави. Західна ж традиція християнства має дещо іншу, аніж у православних, інтерпретацію догматів. Через це ми маємо і дещо іншу побудову таких відносин у «західних» державах, на відміну від східних, або точніше – пост-радянських, в яких розповсюджене саме «московське» православ'я. І одне з основних, якщо розглядати детальніше, в чому ми побачимо значну відмінність – це можливість догматичного розвитку в Церквах.

Розглядаючи католицьке бачення догматичного розвитку християнського віровчення, треба зауважити, що вони вважають догматичні формули такими, які хоча й описують Божественну дійсність, проте, на думку православних, мають значну ваду – вони формулюються людьми. Причин розвитку догматів, як вважають католики, є кілька: постійна присутність у Церкві Святого Духа, який осучаснює, поновлює вже існуючі догмати та змушує Церкву до дефінітивного визначення нових догматів; розширення пізнання людського розуму, який постійно просвітлюється вірою та скріплюється світлом Святого Духа; поява у процесі життя Церкви нових проблем, на які потрібна відповідь; допущення помилок і ересей у віровченні, що потребує поглиблення старих і створення нових догматів; інші чинники місцевого характеру – економічні чи навіть політичні (Стасюк Святомир та Заміла Роберт. Основи догматичного богослов'я. – С. 19-20). Адже первісне

християнство заклало лише сім'я віри. Ісус Христос сам називає своє вчення лише насінням (Лк. 8: 11). Вони з апостолами дали істини віри лише в загальних ознаках, без всієї повноти, ясності, роздільності – тогочасні люди просто не змогли б їх зрозуміти. Тому християнські догмати мають у прихованому вигляді цілу низку нових істин, які з часом будуть переходити в ясні й точні висловлювання.

Така вагома теоретична база була підведена католиками для виправдання появи у їхній Церкві нових догматів, одним з яких є догмат про сходження Святого Духа від Ісуса Христа (вчення про *filioque*, яке з'явилося наприкінці V ст. як відповідь місцевих єпископів на спроби реанімації тут аріанства). Східні богослови вважають лише Отця безначальним джерелом походження всього сущого. Вони виходять із конкретних даних Святого Писання: «А коли той Втішитель прибуде, що Його від Отця Я пришлю вам, – Той Дух правди, що походить від Отця, Він засвідчить про Мене» (Ів. 15: 26). Оскільки лише Отець є першопричиною всього, православні не можуть припустити, що й Син є джерелом походження Св. Духа. Пояснення західних богословів про послання Св. Духа Сином у часі, яке передбачає, що Дух сходить від Сина у вічності, не може влаштувати православних. Філіокве змінює ставлення християн до Ісуса Христа, адже визнання цього факту змінює акценти у сприйнятті Трійці й позначилося на подальшому духовному розвитку Церкви.

Розглянемо схематично розуміння догмату Святої Трійці (Дет. див.: Саган О. Н. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан. – С. 66-68). Запропоновані схеми дають можливість нам наочно побачити відмінності між розумінням догмату та подальшого його впливу на соціально-політичне життя країн. У православних:

«...Я йду до Отця, – бо більший за мене Отець» (Ів 14: 28) – ці слова Ісуса є визначальними у цій моделі. Син від Отця народжений, хоча й «перше всіх віків» (до появи часу як такого), а тому він (Син) перебуває нижче від Отця.

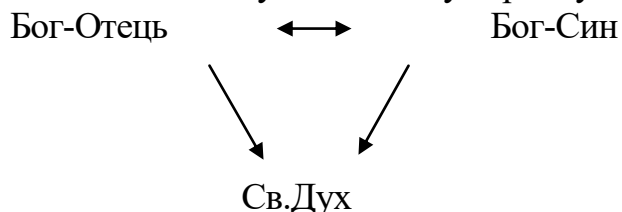
Модель формується у відповідності до східної ментальності – деспотична модель державного ладу, родинних стосунків (глава родини як єдине і остаточне джерело влади). Стародавні люди, які не мали Святого Писання, будували свої держави та родини за тією ж схемою. Вони не знали про поняття «фемінізму» і те, що жінка має бути рівною чоловікові. Біблія починає казати, що жінка, це друг і «помічник» (Бут 1: 18) чоловіка. Це не було приниження гідності жінки і дітей, але це розумілося, як розумна розстановка сил у сім'ї. Логічно, що так само розглядалося питання держави.

Вважалося, що повинен бути один лідер. Подібне намагалася побудувати і православна Церква, вказуючи на те, що саме Бог, а не Папа Римський, є главою Церкви, а всі люди, і особливо Собори, мають статус «довірених осіб» і тому мають право дійти згоди в відповідних питаннях, які затверджує глава – сам Господь.

Таке монархічне бачення Трійці спостерігається вже у багатьох ранніх Отців Церкви. Зокрема, Василь Кесарійський розглядав Бога-Отця єдиним і спільним джерелом двох інших іпостасей Трійці і порівнював Сина і Духа із лівою та правою рукою Отця. Тут слушно релігієзнавець О.Саган зазначає, що таке порівняння було логічним при тому політичному ладі, який на той час існував у Візантії – абсолютна влада імператора, жоден із підданих якого не мав права назвати себе рівним монархові. І так само, як імператор одноосібно стояв попереду, так і в православній Церкві під час служби старший клірик (при рівності за чином – старший за хіротонією) стоїть попереду, а всі інші мають бути позаду. У тих православних Церквах, які близько стикалися із західним християнством, ця традиція *передстояння* часто замінювалася на *рівностояння* – в одну лінію всіх присутніх і рівних за чином кліриків (Див.: Саган О. Н. Національні прояви православ'я: український контекст. – С. 99-100). Відтак вважається, що Церква фактично копіювала політичний лад у державі і підлаштовувала під неї свої основи, свої догмати і навіть вбрання-одяг кліру.

Ця система дає нам можливість чітко побачити імперське розуміння побудови суспільно-політичних відносин. Зокрема, під символом Бога-Отця розуміється держава (державна влада, імператор тощо). Бог-Син – це Церква, церковна влада, або якщо відійти від Церкви (в разі атеїзму), то це моральність. Св. Дух – люди, народ, суспільство. Тобто в таких державах всім – і людьми, і Церквою на землі повністю керує або авторитарно контролює держава, вождь, імператор. Такий стан називається ще «цезарепапізмом» – за таким принципом існував, зокрема, й СРСР. Це твердження також справедливе для тих древніх православних церков, які зливалися із державною владою. Стосовно теперішнього часу, то це значною мірою стосується Російської федерації та інших держав, в яких існує й активно діє РПЦ.

У католиків маємо таку схематичну картину:

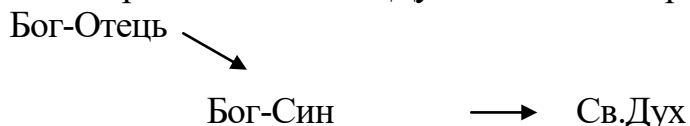
Католики запевняють, що страждання Ісуса за людство підносять Його до рівня Бога-Отця. Тобто монархічний принцип замінюється ієрархічним (цар-генерал-солдат). Така модель повністю копіює політичний розвиток Західної частини імперії, де головною суспільною ланкою суспільства стає феодальне помістя. Васально-ленні зв'язки, що заступили відносини

взаємності, поступово політично об'єднували дрібних і великих землевласників у клас (корпорацію) феодалів, найбагатші й найавторитетніші з яких могли претендувати на першість. Це не могло не позначитися на сприйнятті католиками Бога-Трійці, який розумівся як така сутність, всередині якої відносини між іпостасями Трійці осмислюються в термінах внутрішніх зв'язків і відносин. Напевно саме тому говорив відомий атеїст Поль Гольбах: «Не бог створив людину за своїм образом та подобою, а людина завжди творила бога за своїм образом, наділяючи його своїм розумом, своїми якостями, особливо – недоліками» (Гольбах Поль. Письма к Евгении или Предупреждение против предрассудков. – М., 1956. – С. 112). Католики намагалися «розробити» концепцію «зрозумілого» Бога, який би в подальшому узгоджував всі їхні дії.

Католицьке сприйняття Святої Трійці підіймає церковну владу (Бога-Сина) до рівня державної влади, а відтак Папу – до рівня монарха. І вже народ керується і залежить як від держави, так і від Церкви, які мають між собою практично рівні права. Цей принцип називається «папоцаризмом». Тому Церква (католицька), яка відчуває в собі державну владу, починає керувати і державними процесами, наприклад, відсилати людей на війни («Хрестові походи»).

Але цей принцип може бути дуже цікавим, якщо його розглядати як такий, що змушує суспільство керуватися державними інтересами й моральністю як рівними за силою впливу. Таке піднесення моральності до державного рівня призводить до неможливості владі контролювати моральну поведінку особи. Таким чином, ми маємо у сьогоднішній Європі піднесення до прийняттого для них рівня гомосексуалізму, існування різних так званих субкультур та інших збочень, а у деяких державах – узаконення наркотиків тощо. Все це в тих країнах, де панує православ'я, завжди буде вважатися аморальним, а відтак, навіть за їх наявності, буде заборонене законом в тому чи іншому вигляді.

Альтернативними, у цьому аспекті, є праці майбутнього візантійського святого Максима Сповідника, який намагався осмислити філіокве, виходячи із західного розуміння цього явища. Св.Максим прирівняв західне вчення про сходження Св.Духа «від Отця і Сина» до однієї із грецьких течій богословів. Вони вчили про сходження Св.Духа «від Отця через Сина» (per filium):

(Див.: Иларион (Алфеев), епископ Керченский. Православие на рубеже эпох. – К., 2002, - С. 406).

Ця теорія багатьма східними і західними богословами розглядалася як компромісний варіант між двома моделями. Константинопольський патріарх Фотій, відомий своїми виступами проти латинського розуміння Трійці, не заперечував «передання Духа через Сина цьому світові в ікономії спасіння, як

об'єднуючу ланку між обоженною людськістю Ісуса і всім тілом Церкви» (Див. дет.: Мейендорф Йоанн. Византийское богословие. Исторические направления и вероучения. – М., 2001. – С. 112-113).

Але розуміння сходження Духа «через Сина» не отримало подальшого розвитку і згодом втратило авторитет як на Сході, так і на Заході. Можливо це сталося в тому числі і через те, що відчувається втрата впливу Бога-Отця на дії Св.Духа, чи то впливу державної влади на народ, людей. Відтак в цій системі побудови суспільно-політичних відносин народом керує тільки Церква або моральність, державна влада, імператор проявляє свою владу «устами Церкви», через діяльність і бажання самої Церкви, або ж через керування законами моралі. Звісно, що воля імператора може бути в такому випадку спотворена церковною владою не в інтересах державної влади чи народу, який так і не визнає істинну волю держави. Але при цьому – така модель може спонукати до бажання демократичної побудови суспільства, суспільства рівних.

На наш погляд, дуже цікавим є розуміння Святої Трійці Олександрійським патріархом Афанасієм Великим. У своєму «Сповіданні Кафолічної Віри» він викладає: «Отець ні від кого не є створений, не народжений. Син від Отця є, не створений, але народжений. Дух Святий від Отця є, не створений, не народжений, але вихідним. І у всій Трійці ніхто не є першим, ні останнім; ніхто не більшим, не меншим – але в єдиному цілому три особи, з однаковою вічною суттю своєю і рівні один одному» (Требник митрополита Петра Могили. У 2-х т. – Т.2. - К., 1996. – С.751).

Це розуміння співзвучне із загальноновизнаним і загальновідомим Символом віри, закріпленим на перших Вселенських соборах, але дає більш розширене поняття Святої Трійці, з якого виводимо схему, подібну до православної, але дещо змінену:

Бог- \longleftrightarrow Син Бог- \longleftrightarrow Отець Св.Дух

Всі три іпостасі є рівними і походять одна від одної. Перевага цієї формули в непідвищені однієї іпостасі Св.Трійці над іншою. І, як наголошує митрополит Пергамський Йоан Зізіулас, «у воскресінні Христа смерть була подолана не внаслідок певної «*communicatio idiomatum*» двох природ Христа, що воскресіння було не чудом Божої природи Христа, а результатом втручання Святого Духа» (Зізіулас Йоан, митрополит Пергамський. Таїнства Церкви у православній традиції // Сопричастя - 2000. - №1. – С. 66-67). Тому Христос і історичний, і есхатологічний має завдячувати Своєю особистістю саме Св.Духові.

Як ми вважаємо, ця остання модель побудови суспільно-політичних відносин є найбільш демократичною, хоча б в плані рівності. В реаліях сучасної України ми можемо говорити, що це саме та система відносин, до яких прагнули українці, проводячи у 2004 р. «помаранчевий Майдан», а наприкінці 2013 – початку 2014 років «Революцію гідності». За цієї моделі, державна влада «впливає», або точніше – контролює Церкву (як організацію

людей в цій державі) і народ, але в такому самому вигляді й влада знаходиться під постійним контролем Церкви і народу.

Якщо врахувати, що в Україні переважна більшість населення – християни (що відображається навіть у святкуванні християнських свят на державному рівні), то логічним є те, що моральні принципи, якими повинні самоконтролюватися як державні органи, так і громадяни країни, повинні бути християнськими (зрештою – вони дуже близькі й до загальнолюдських). Тобто моральність, яку намагається контролювати своїми законами держава, має бути суголосною прийняттю тих морально зважених законів, які будуть сприйняті суспільством як демократичні. Це не моральність над законом, що призведе до вседозволеності і розпусти, а розумне розмежування взаємоконтролю. Це – єдиний організм (державна влада, церковна/моральна і народ), коли немає нікого вищого і меншого. Зрозуміло, що це може розглядатися як утопія, але цього можна досягти лише при бажанні всіх сторін.

Це, на нашу думку, є майже ідеальне демократичне суспільство, якщо взагалі можливо використовувати термін «ідеальне». Держава керує народом, але прислуховується до його побажань. Також держава контролює Церкву (державна реєстрація, податкова служба тощо), але керується при цьому моральними засадами релігійного життя. Народ і Церква знаходяться в рівних правах, так як і повинно бути, коли священнослужителі не відчують себе панамі в храмах, а є слугами Божими, які повинні служити Богові і людям. Так само на рівних правах знаходяться громадяни, церква і державна влада. Представники державної влади не мають права відчувати себе вищими над громадянами – вони мають виконувати тільки контрольні функції.

На жаль, на сьогодні, для нас це ще надто фантастична модель суспільно-політичних відносин. Хоча саме до цього прагнули наші предки. Адже українці протягом своєї історії завжди прагнули до своєї рідної свободи, «розумної демократії» – для здійснення цієї мети вело боротьбу і славне козацтво, намагаючись збудувати першу у світі демократичну державу, і повстанці проти свавілля царів, і борці проти радянської влади, згодом – проти фашистів, московських загарбників тощо.

У тому ж ряді є прагнення нинішніх українців, які вийшли захищати свої права, повстали проти новоявленого «самодержця/царя» В. Януковича. В цей час ми чули майже такі ж самі гасла, які описані в цій праці – рівність, моральність і гідність. Люди прагнуть не просто свободи: вони прагнуть жити в державі, яка буде не просто повторювати радянську або європейську. Вони прагнуть побудувати свою, нову, ідеальну державу, в якій буде закон, моральність, держава, влада, Церква, люди в єдиному пориві, в єдиних правах і в єдиній відповідальності одного перед іншим.

Під таким розумінням побудови Святої Трійці дехто може вбачати зміну догматів. Про це тут не йдеться: ми намагалися подивитися на існуючий догмат іншими очима, беручи до уваги його розуміння древніми богословами. При цьому вважаємо, що розвиток догматів – це не відмова від істини, а

необхідний процес спадковості вірувань при збереженні всіх головних елементів цілого як системи. При цьому до поняття «розвитку» треба підходити дуже обережно, щоб не підмінити це поняття поняттям «зміни» та «заміни». Повинен проходити процес розкриття, а не заміщення одних догматів іншими, які начебто будуть більш доцільними в цьому часово-просторовому окресленні.

Відтак вважаємо, що модель розуміння Святої Трійці і суспільно-політичні відносини у державі мають взаємозв'язок. Частіше за все Свята Трійця відображає в собі розуміння існуючих суспільно-політичних відносин, політичній устрій, та підтверджує/сакралізує його існування. Але не можна відкидати і вплив Церкви на суспільство і тим самим вплив розуміння взаємозв'язків Святої Трійці на державотворення. У такому разі побудова сучасним суспільством дійсно демократичного устрою залежить, в т.ч. й від розуміння / сприйняття відповідного догматичного погляду на Святу Трійцю.

Активний догматично-канонічний розвиток християнських Церков зупинився вже досить давно, а розвиток суспільства, держав, їх взаємозв'язків постійно продовжується. Нове суспільство України намагається перейти від імперського розуміння суспільно-політичних відносин до демократичних, при цьому не торкаючись догматичних процесів і побудови «нового», або розширеного погляду на устатковані догматичні поняття. Та це буде так само важко зробити, як і не змінювати всю стару імперську бюрократичну систему на систему інших цінностей. Відтак вважаємо, що нинішні суспільно-політичні зміни в Україні спонукатимуть більшість православних віруючих у своїх віросповідних вподобаннях скоріше «дрейфувати» у бік католицько-протестантських уподобань, а то навіть і в бік атеїзму чи неоязичництва, якщо наші крупні православні Церкви не змінюватимуться у бік набуття рис Українського православ'я, тобто по-перше, поки не почнуть виконувати Закон Божий, в тому числі, перестануть займатися бізнесом в Церквах, і в решті-решти, поки не демократизуються аж до змін у прочитанні деяких канонічних установок в еклезиологічному вченні.

А н о т а ц і ї

У статті І.Тітовського «Вплив розуміння християнами догматів Святої Трійці на формування суспільно-політичних відносин» досліджуються питання взаємовпливу релігії та державного устрою, що є актуальним на сьогодні для України, яка знаходиться у стані зміни своїх суспільно-політичних відносин. А оскільки переважна більшість громадян України є християнами, то розуміння догматів Святої Трійці повинно внести свою частку допомоги українцям для побудови нового, кращого суспільства і держави, до яких прагнуть всі громадяни.

Ключові слова: канон, догмат, суспільство, держава, суспільно-політичний, Церква, моральність, громадяни, зміни.

Article I.Titovskiy "Influence understanding of the Holy Trinity Christian dogmas on the formation of social and political relations" explores issues of mutual influence of religion and government, which are relevant today for Ukraine, which are able to change their socio-political relations. And since the vast majority of Ukrainian citizens

are Christians, then understanding the tenets of the Holy Trinity should contribute its share of Ukrainian assistance to build a new and better society and the state, to which all citizens.

Keywords: canon, dogma, society, state, socio-political, church, morality, citizens change.

3.3. Лілія КОМПАНІЄЦЬ. Історичні нитки ідеї реінкарнації.

Актуальність. У ході історії проблема конфлікту, жорстких меж між релігійними традиціями, культурами тією чи іншою мірою стояла завжди. Особливо гостро вона актуалізувалася в ключові моменти історії, приводила нерідко до агресії, кровопролиття. Видатні мислителі різних часів намагалися подолати «бар'єри», побудовані в свідомості людей, представників світської і релігійних культур, обґрунтувати універсальність релігійних істин, продемонструвати єдине древо духовного знання людських цивілізацій.

Знаки релігійних істин проглядалися протягом епох. До них належить й ідея реінкарнації, яка із століття в століття транслює про безсмертя людської душі, її вічні «зльоти» і «повернення». Прихильники ідеї реінкарнації відзначають, що вчення про реінкарнацію виникає кожного разу з новою силою на стиках цивілізацій, коли інституційний елемент в релігії стає ослабленим, в часи виникнення необхідності нової хвилі натхненності культури. Християнський світ не дав відповіді на поставлене ще гностиками питання про причини виникнення зла. Шукаючий розум змушений шукати відповіді на вічні питання буття.

Метою статті є осмислення історичних шляхів ідеї реінкарнації (втілення) в контексті християнської релігійної традиції.

Древо історико-релігійної ретроспективи. Лінію актуалізації в епоху християнства історичної ланки ідеї реінкарнації-воскресіння підхоплює та ілюструє вектор споглядання тисячолітніх шляхів розвитку і трансляції історії ідей. На спадкоємний зв'язок релігійних ідей нам вказують місти, історики релігій, етнологи. Коріння древа традиції, існуючої в єдиній зв'язці ідеї реінкарнації (втілення) і воскресіння, ведуть свій початок із Стародавнього Єгипту. Як пише Е. Ренан, ідея втіленого розуму, що прийняв кінцеву форму, належить єгиптянам. Починаючи від глибинних пластів давнини до появи герметичних текстів, єгиптяни транслювали ідею втіленого Бога (Ренан Э. Христианская Церковь. – М., 1991. – С.41). За їх теорії, в цілях творення і творіння Бог велить. Його слово втілюється у вигляді богів, які інкарнують сумірно з потребами світу.

Подальші шляхи трансляції теми інкарнації відводять нас в уявлення іудеїв, що перейняли секрети у єгиптян, одягнені в ідею воскресіння мертвих, в уявлення про посмертне існування людини після руйнування тіла. Іудеї вірили, що воскреснути можуть тільки праведні ізраїльтяни. Інші вважали, що судимі будуть тільки грішники, решта ж воскресне. Увага та інтерес релігійної свідомості кружляли навколо обговорення місця воскресіння і питання: в яких